

ספר השל"ה הקדוש - ספר בראשית - פרשת בראשית תורה אור

ומתחילה אקדים, תיבת בראשית תירגם הירושלמי ויונתן בחכמתא, ואונקלוס תרגם בקדמין ולא בקדמיתא. והכל הולך אל מקום אחד, כי רומזים על ראשית חכמה שהיא ראשית המחשבה. והחכמה היא ל"ב נתיבות חכמה, על כן תרגום אונקלוס בקדמין לשון רבים. ואמר בראשית בתוספות 'ב', ולא אמר ראשית שהיא החכמה, זה ביאר הזוהר (ח"א לא, ב) וזה לשונו, בראשית 'ב' ראשית, בגין דאיהי תניינא לחושבנא, ואקרי ראשית בגין דהאי כתר אעלאה טמירא היא קדמאה, ועל דלא עייל בחושבנא תניינא הוי ראשית, בגין דא 'ב' ראשית, עד כאן לשונו: ובפרדס שער אם הא"ס הוא הכתר פרק שלישי ביאר המאמר וזה לשונו, פירוש כי הוקשה לו במלת בראשית, כי ה'ב' היא גדולה והיא רומזת לחכמה כנודע, ומלת ראשית גם כן הוא רומז בחכמה, נמצא אם כן החכמה נרמזת בתיבה זו שני פעמים שלא כראוי. וזה כיון באמרו בראשית, 'ב' ראשית היא חכמה, פירוש שניהם רומזים בחכמה, ה'ב' כמפורסם שהוא 'ב', וראשית כאמרו ראשית חכמה. ומטעם כי מתוך קושיא זו הייתי אומר בראשית בכללה רומז בחכמה, רצוני לומר כי אין הרמז לחכמה במלת ראשית אם לא שיבא ב'ב' דהיינו בראשית, לזה הכריח כי מלת ראשית לבד הרמז בחכמה. וראיה לזה מתרגום יונתן שפירש בחכמתא ולא אמר חכמתא, כנראה כי ה'ב' לעולם היא רומזת בחכמה מלבד מלת ראשית שהוא גם כן רמז בחכמה. כמו שפירש יונתן בחכמתא ב'ב' שימושית, והנה מתרגום יונתן מוכרח שלעולם הוא כפל, כי ראשית הוא חכמתא וה'ב' גם כן רומז אל החכמה. והשיב אל הענין הכפל, מפני כי מלת ראשית מורה על תחלה, והיה נראה שהחכמה תחלת האצילות וראשיתו, וזה אינו כי הכתר תחילת האצילות, לכן באה אות 'ב' בתחלתה. כאומר אף על פי שנקרא ראשית עם כל זה היא שניה ליה למנין הספירות וכתר הוא הראשון. וזה שכתב בגין דאיהו תניינא לחושבנא, פירוש חכמה שניה למנין הספירות דאקרי ראשית, פירוש ונקרא ראשית. והוא מקום הטעות לפי האמת, מפני שהכתר הוא הראשון והקודם, לכן הוצרך לומר 'ב' כדמסיק בסוף דבריו, דהאי כתר עילאה טמירא היא קדמאה. טמירא, מפני שהוקשה לו, כיון שלפי האמת היא שנית ולא ראשונה, אם כן למה נקרא ראשונה, שאינה ראשית מאחר שהכתר קודם אליה. ולזה אמר שכתר נעלם וטמיר ואין ראוי שיקרא ראשית, כי פירוש ראשית רצונו לומר תחלת הגלוי, ותחלת הגלוי הוא בחכמה ולא בכתר כמו שיתבאר בעזרת ה'. לכן נקרא זה חכמה ראשית ולא הכתר. ועם היות שאין ראוי לכתר להיות נקרא ראשית, עם כל זה הוא אחד לאצילות ונכנס בחשבון האצילות. וזה שכתב היא קדמאה, ועל דא עייל בחושבנא כדפירש תניינא הווי ראשית, פירוש היא שנית עם שהיא נקרא ראשית מן הטעם שבארנו. בגין דא 'ב' ראשית, פירוש ולפיכך באה מלת ראשית כפולה לומר לך חכמה נקרא ראשית, ועם היותה ראשית היא שנית, והיינו 'ב' שבראש התיבה, עד כאן פירוש המאמר. עד כאן לשונו:

ועם היות ש'ב' של בראשית הרמז בחכמה, עם כל זאת עוקצה מורה על הכתר. וכן פירש רבי עקיבא ז"ל (ירושלמי חגיגה ב, א) אומרים ל'ב' מי בוראך ומראה בעוקצה אל הא'. והכוונה שהבית עצמה היא החכמה, להורות שאין תחלה לאצילות אלא שהיא אצילות שני יש לה עוקף מאחריה להראות אל הא', כמורה אל השואלים מי בראך, רצונו לומר אם נאצלת על ידי נאצל או על ידי מאציל ראשון, והיא מראה בעוקצה שהיא אצילת שני ושקדמה לה האלף' שהוא הכתר. וכתב הפרדס שער טעם האצילות פ"ג וזה לשונו, וקרוב לזה סברת הרמב"ן ז"ל בפרשת בראשית שכתב, ומלת בראשית תרמוז בחכמה שהיא ראשית הראשים כאשר הזכרתי, ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא. והמלה מוכתר בכתר 'ב', עד כאן לשונו. ופירוש דבריו, כי בי"ת תרמוז אל הכתר מטעם כי הוא בית לכל הספירות. וכן מוכח מתוך לשונו, דקאמר ומלת בראשית תרמוז בחכמה, הכוונה מלת בראשית לא ה'ב' אלא התיבה בעצמה, וכדמסיק שהיא ראשית וכו', ולא אמר שהיא נקרא בראשית אלא ראשית לבד, וכדמייתי ראיה מהתרגום שתרגום בחכמתא אינה חכמה ממש אלא תיבת ראשית הוא חכמה, ובית של בראשית הוא כתר, ולפיכך אמר והמלה מוכתרת בכתר בית, עד כאן לשונו:

ראשית, פירוש ולפיכך באה מלת ראשית כפולה לומר לך חכמה נקרא ראשית, ועם היותה ראשית היא שנית, והיינו 'ב' שבראש התיבה, עד כאן פירוש המאמר. עד כאן לשונו:

ועם היות ש'ב' של בראשית הרמז בחכמה, עם כל זאת עוקצה מורה על הכתר. וכן פירש רבי עקיבא ז"ל (ירושלמי חגיגה ב, א) אומרים ל'ב' מי בוראך ומראה בעוקצה אל הא'. והכוונה שהבית עצמה היא החכמה, להורות שאין תחלה לאצילות אלא שהיא אצילות שני יש לה עוקף מאחריה להראות אל הא', כמורה אל השואלים מי בראך, רצונו לומר אם נאצלת על ידי נאצל או על ידי מאציל ראשון, והיא מראה בעוקצה שהיא אצילת שני ושקדמה לה

ה'אלף' שהוא הכתר. וכתב הפרדס שער טעם האצילות פ"ג וזה לשונו, וקרוב לזה סברת הרמב"ן ז"ל בפרשת בראשית שכתב, ומלת בראשית תרמוז בחכמה שהיא ראשית הראשים כאשר הזכרתי, ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא. והמלה מוכתר בכתר 'ב', עד כאן לשונו. ופירוש דבריו, כי ב"ת תרמוז אל הכתר מטעם כי הוא בית לכל הספירות. וכן מוכח מתוך לשונו, דקאמר ומלת בראשית תרמוז בחכמה, הכוונה מלת בראשית לא ה'ב' אלא התיבה בעצמה, וכדמסיק שהיא ראשית וכו', ולא אמר שהיא נקרא בראשית אלא ראשית לבד, וכדמייתי ראייה מהתרגום שתרגום בחכמתא אינה חכמה ממש אלא תיבת ראשית הוא חכמה, ובית של בראשית הוא כתר, ולפיכך אמר והמלה מוכתרת בכתר בית, עד כאן לשונו:

ודבר זה מבואר בכמה מקומות, כי גילוי עשר ספירות הם מחכמה ולמטה, ובחכמה שם יהו"ה המרכבה לכתר, כמה שכתב הזוהר (ח"ג רנח, א) בפסוק (שמואל א ב, ב) אין קדוש כיהו"ה, כי יהו"ה מרכבה למאריה שהוא כתר. והדעת הוא משלים המנין, כי הוא בבחינת הכתר. ושם יהו"ה כולל כל האצילות כנודע, י' חכמה, ה' בינה, ו' ששה קצוות, ה' מלכות. וכולם בחכמה עשית, על כן החכמה היא ראשית המחשבה, כי היא סוד המחשבה וסוד שם יהו"ה במלואו, בסוד שם ע"ב כזה, יו"ד ה"י וי"ו ה"י. וממנו התפשטות כל המציאות, כי עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג), 'חסד' עולה ע"ב, ומן חסד ולמטה סוד התגלות הבנין. אבל הוא למעלה בנעלם בחסד עילאה שהיא החכמה ראש קו החסד ראשית חכמה. והנה הבנין הוא שלושה קווין, קו החסד קו הדין קו הרחמים, ושורש הבנין למעלה הוא חכמה ותבונה ודעת. והדעת הוא בבחינת הכתר דהיינו מה שמתגלה מהכתר. כתיב (משלי ג, יט), ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, וכתוב (משלי ג, כ), בדעת תהומות נבקעו. ושלושת אלה שורש שלושת הקווין, דהיינו חכמה שורש קו החסד, ובינה שורש קו הדין, והדעת בבחינת הכתר שורש קו הרחמים. והקוין בבנין הם בהתגלות הם כדמות ווי"ן, ולמעלה בשרשם הם כדמות יוד"ן, דהיינו נקודות, והארכתי בדרוש הזה במקומו. ואלו שלוש יוד"ן הן שלוש יוד"ן שהם במילואי השם הנזכר לעיל, ורומזים על התגלות אלהותו יתברך על ידי התורה לישראל שהם בנין עולם. עוד יש י' רביעית בשם הנ"ל, דהיינו י' מן י' וד', כי אלו שלוש יוד"ן נכנסין בי' אחת, דהיינו בשורש שורשם, כי נכנסים כולם בי' אחת בהעלמה מופלגת. כי גם לאות י' יש לה שלוש בחינות דקות, דהיינו קוצו של י' וגוי י' ורגל י'. ורומז להתאחדות שלושת אלה ביחד בשרשם למעלה, עד שהם י' אחת מצד הכתר, בסוד אור קדמון אור צח אור מצוחצח המתבאר במקומו, שהוא שרשם ושורש שרשם, ושם ההעלמה בתכלית העלמה, ואין להאריך בכאן בענין זה והארכתי במקומו:

ועל זה יהיה סובב מאמר דרוש בראשית רבה. הנה רבי אושעיה רבה מדבר מבחינת שלוש יודין שהם מראשית חכמה בסוד המחשבה, ראשית המחשבה לסוף המעשה. וקיים בעצמו במופלא ממך אל תדרוש (תגיגה יג, א), דהיינו ההפלאה הגמורה מצד הכתר שהוא סוד הרצון כנודע, והוא סוד עלה ברצונו, ואז ראשית הגלוי סוד המחשבה. מזה המופלא לא דיבר רק מראשית שרשי הגילוי שהוא בסוד המחשבה שלוש יוד"ן. וכבר הארכתי למעלה כי ישראל עלה במחשבה סוד בני עליה, ושם סוד התורה הקדומה שורש נשמות בני עליה, והיא רושם גילוי אלהותו סוד י' שורש האצילות עשר ספירות, ושם יהו"ה הכולל כל האצילות הוא נעלם בי' כמו שאפרש בסמוך:

...

ספר השל"ה הקדוש - ספר בראשית - פרשת בראשית תורה אור (ז)
ועתה שמעו אלי ותחי נפשיכם, ואגלה קצת מהקצת מסוד מעשה בראשית. ואגלה מקצת מסוד שם יהו"ה, ומסוד שם אהי"ה, וענין שם אהי"ה בתוספות ו' המרומז בזה הפסוק שהביא רבי אושעיה רבה ו אהיה אצלו אמון. כל מעשה בראשית הם כפשוטו בתחתונים, אכן מדבר בתחתונים ורומז בעליונים. וכמו שכתבו הראב"ע והרמב"ן בענין גן עדן וד' נהרות. והנה מעשרה מאמרות הרוחניות הנעלמים, נשתלשל ההשתלשלות בלי ערך ושיעור, עד הגיעם לעשרה מאמרות הגשמיים שהם בנין עולם הזה הגשמי, כדתנן (אבות ה, א) בעשרה מאמרות נברא. ויהיה נרמז בנין עולם הגשמי בסוד י' שהוא על י' מאמרות, כן יהיה למעלה בסוד הרוחניות הנעלם. ומתחילה אקדים מה שכתב הרמב"ן ריש בראשית וזה לשונו, נכון וברור, הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת, ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא ברא. ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הווה מהאין התחלה ראשונה, אבל הוציא מהאפס הגמור המוחלט יסוד דק מאוד אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון נקרא ליוונים היולי. ואחר היולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה ממנו, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות לתקן אותם. ובספר יצירה, יצר מתהו ממש ועשה אינו ישנו כו', עיין שם באורך ברמב"ן. וכתב עוד, ויראה לי שהנקודה הזאת הלבישה הצורה והיתה בהו, היא שהחכמים קורין אותה (יומא נד, ב) אבן שתיה שממנו נשתת העולם, עד כאן לשונו. הרי מתחלה ברא הקב"ה מאפיסה מוחלטת נקודה נקראת בלשון הקודש תהו, ובלשון חכמים אבן שתיה, ובלשון יווני היולי. והלביש הקב"ה אותה הנקודה לתת לה צורה דהיינו

ארבעה יסודות, ואז נתפשטה, ומה שהיה תהו נקרא בהו מלשון בו הוא. ואח"כ נתפשט ביותר לאורך ורוחב להיות יש מיש, ואין לך דבר פעולה שאינו מארבעה יסודות. וכל זה נרמז ב'י', כי בעשרה מאמרות נברא העולם. הנה תכתוב 'יוד' במילואו, 'י' היא נקודה, 'י' היא התפשטות, 'ד' התפשטות לאורך ורוחב בטובו ובמילואו: עוד מרמז ב'יוד' במילואו ענין גדרי עולם בזה האופן, הר"ר יודא חייט כתב בספרו בשם הר"ר עזריאל, כל נקודה בא בשלושה קוטרים אורך ורוחב ועומק כו'. והקשה עליו הר"ר חייט, הקוטרים הם בעלי הכמות, והנקודה אין לה כמות. ופירש הפרדס ריש שער טעם האצילות את דבריו וזו לשונו, הענין הוא כי כל גשם יש לה אורך ורוחב ועומק, ואין לך דבר גשמי בעולם שלא יהיו לו שלושת אלו, כי הם גדרי הגוף. ואילו יצוייר שני גדרי הגוף לבדם שהם האורך ורוחב בלא עומק, יקרא שטח. וכאשר נצייר גדר הגוף אחד לבד שהוא האורך ולא הרוחב יקרא קו. פירוש קו האורך משולל מהרוחב וכל שכן מהעומק. וכאשר נצייר שלילת שלשת גדרי הגוף, תקרא הענין ההוא נקודה, והענין שאין לה אורך ורוחב ולא עומק. ולא מפני שיכולה להיות במציאות, אלא נקרא נקודה צוריית, רצה לומר ציור שלילת גדרי הגוף ולא שיהיה במציאות. ועם הכוונה הזאת תובן כוונת רבי יודא שהשיג על רבי עזריאל שדבריו סותרים, שאמר נקודה בשלושה קטרים וזה אי אפשר, שלנקודה אין לה אורך ורוחב ולא עומק אלא שהיא סוף הקו, פירושו כמו שבארנו, כי היא סוף הקו שהוא גם כן שלילת האור, ונמצא כי הנקודה בלא קטרים כלל. ואמרו שהיא סוף הקו אינו מוסכם בין בעלי התכונה, כי יש אומרים ששתי נקודות או יותר קיבוצם יעשה קו, עד כאן לשונו. ויהיה הנקודה צוריית או לא צוריית נרמזה באות 'י', כי אפילו היא צוריית היא בבחינת צאתה לפועל להיות גשמית, ואות 'ו' הוא קו, ואות 'ד' שטח. כן למעלה בסוד הרוחניות הנעלם ההיולי הנעלם. 'י' סוד נקודה שהיא חכמה, והיא 'י' משם יהו"ה, וקראה בזוהר נקודה חדא סתימאה עילאה. וראשית המחשבה סוף המעשה, דהיינו מילוי 'יוד', שהוא ו"ד, סוד ד"ו פרצופין שהם תפארת ומלכות כלל הבנין, התפארת הוא קו ההתפשטות, ומלכות שטח הבנין, ודרוש זה מבואר במקומו בארוכה. ואלו ד"ו נתפשטו על ידי הבינה שהיא ה' ראשונה מהשם, וכן כשתכניס 'ו' לתוך 'ד' נעשית ה', כמבואר במקומו בארוכה. והנה זאת 'י' חכמה שהיא נקודה הנה היא סוד יש מאין כנודע, כי כתר נקרא אין וחכמה נקרא יש, והחכמה מאין תמצא (איוב כח, יב). כלומר מציאותה היא מכתר הנקרא אין הרמזו בקוצו של 'י', שהוא 'י' נקודה ציורית להוות נקודת 'י' שהיא חכמה. כי שם אין בכתר לא יצדק בפשיטותו אלא בהצטרפות לחכמה והבינה, והטעם כי אין לא יצדק אלא על דבר שיושג חיוב מציאותה השגה מקצת, ונשאל על השגה זו מה היא, וישיבו שהוא דבר בלתי מושג. אבל מה שלא השיג השכל כלל, איך יוצדק ששאל עליה מה ענינה והושב אין. וכתר למיעוט השגה בה שאין השגה לתחתונים בה כלל, לא יתחייב בה שום השגה בבחינתו אל המאציל אלא בבחינתו אל הנאצל, שהוא שיתופו עם ה'חכמה' וה'בינה' נקרא 'אין'. כן כתב הפרדס פרק ד' משער סדר האצילות: עוד נתכוין כי שם הויה אשר במילואו 'יוד' 'הי' 'ויו' 'הי' סוד שלוש 'י' הנכנסים ב'י' אחת כמו שכתבנו לעיל. הנה הוא כולל ומתפשט ואח"כ מתפשט במילואו, והוא כדמות נקודה וקו ושטח, כי המילוי 'יוד' 'הי' 'ויו' 'הי' נתפשט מיהו"ה, ויהו"ה נתפשט מ'י'. כיצד, ידוע שיש שני מיני כתיבה לאות ה', וסימנך 'דודל'. יש בחינה להכניס 'ו' ל'ד' כזה, ה, ואז היא אותיות 'דו', ויש בחינה להכניס 'י' בתוך 'ד' כזה, ה, ואז היא אותיות 'די', זהו 'דודל', והארכתי בזה במקום אחר. נמצא באות 'יוד' במילואו כל אותיות יהו"ה. כיצד, אותיות 'יו' מיהו"ה יש בו כפשוטו, אח"כ נשאר 'ד', תכניס 'ו' ל'ד' יהיה ה', תכניס 'י' ל'ד' היא גם כן ה', והארכתי בזה במקום אחר במאוד. ועתה לא באתי רק להראות ענין ההיולי של בעשרה מאמרות סוד 'י' סוד נקודה, דכל מעשה בראשית מה שיש למטה בגשמיות כן יש בשרשו למעלה בסוד הנעלם. ובזוהר (ח"א טז, ב) והביאו הרקנט"י יהי אור ויהי אור (בראשית א, ג), אור דכבר הוה. דא רזא סתימא, אתפשטותא דאתפשט ואתבקע מרזא דסתרא דאור עילאה סתימא. בקע בקדמיתא ואפיק חד נקודה סתימא מרזא דיליה, דהא אין סוף בקע מאורא דיליה, וגלי האי נקודא 'י', כיון דהאי 'י' אתפשט, מאי דאשתאר אשתכח אור מההוא רזא דההוא אור סתימא. כד אשתכח מיני נקודה קדמא 'י', אתגלי לבתר עליה מטי ולא מטי, כיון דאתפשט נפיק, ואיהו הוא אור דאתשאר מאור, והיינו אור דכבר הוה. וכוונתם היא, כבר ידעת כי הספירה הראשונה נקראת האור קדמון, ומלת 'אור' רצה לומר 'אור' 'י', וה'י' רמז לחכמה, והנה בהסתלק ה'י' מה'אור' ישאר 'אור', וזהו אור שכבר היה, רצה לומר כי אור נכלל באור הקדמון. ומה שאמרו דההוא אור סתימא כד אשתכח מיני נקודה קדמא, פירוש אור סתימא הוא הכתר, כשנמצא ממנו הנקודה הראשונה שהיא החכמה, נתגלה עליה נוגע ואינו נוגע, כי האצילה החכמה ברצוא ושוב, שלא גילתה בהחלט אלא התחלות התגלות קצת. ומכל מקום כיון דאתפשט הנקודה הזאת מתוך האור, נעשה אח"כ אור שהוא התפארת, והיינו שכבר היה כמוס בדפוס שהוא האור הסתום: